

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ–МАЙБУТНІХ АВІАДИСПЕТЧЕРІВ ДО ОСОБИСТОГО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У роботі визначені педагогічні умови формування готовності студентів майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності, що за своїм змістом відповідають мотиваційному, когнітивному, діяльнісному та рефлексивному компонентам даної готовності. Наведені та деталізовані характерні ознаки кожної педагогічної умови. Встановлено, що врахування та реалізація зазначених педагогічних умов у навчально-виховному процесі вищого авіаційного навчального закладу забезпечить ефективне формування готовності до особистого здоров'язбереження.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність до особистого здоров'язбереження, майбутні авіадиспетчери.

Постановка проблеми. Невід'ємною складовою державної системи вищої освіти є авіаційна освіта, розвиток якої в Україні належить до одного з пріоритетних напрямків у розбудові авіаційної індустрії нашої держави. Потрібно зауважити що авіаційна галузь продовжує свій розвиток як технологічно, так і у контексті поширення застосування у різних сферах діяльності людини. Тож оптимізація підготовки авіаційних фахівців, їх професійно-пізнавальної діяльності у межах процесу навчання, має бути пріоритетним напрямом у вищих навчальних закладах (ВНЗ) що пов'язані з цивільною авіацією.

У сучасних ринкових умовах успіх самореалізації авіафахівця в професійній діяльності та його конкурентоспроможність залежать не лише від фахової обізнаності, а й від психічного, духовного, соціального та фізичного стану, що обумовлює відповідальне ставлення людини до свого здоров'я як до надважливої цінності. Зазначений підхід потребує зміни мислення і поведінки майже кожного з членів суспільства та високого рівня готовності молодшої людини до особистого здоров'язбереження. Ефективність формування зазначеної готовності у значній мірі залежить від чітко сформульованих та реалізованих педагогічних умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки багато досліджень було присвячено здоров'язбереженню з метою якісної професійної підготовки майбутніх фахівців (В. Зданюк [0], В. Усачов [0], Н. Завидівська [0], Т. Зинченко [0], Ю. Палічук [0], Є. Скачков [0] та інші). Їхні дослідження присвячені підготовці майбутніх вчителів, економістів, фахівців морських навчальних закладів, військових, аграріїв, пожежників та інших. Зокрема педагогічні умови дієвості моделі формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації майбутніх економістів визначала Н. Башавець [0]; В. Усачов окреслив низку педагогічних умов досліджуючи формування готовності студентів закладів середньої професійної освіти до збереження і зміцнення здоров'я [0]; широкий спектр педагогічних умов формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання визначив В. Зданюк [0]. Отже педагогічні умови є об'єктом дослідження багатьох науковців.

Мета статті полягає у визначенні та розкритті педагогічних умов формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності.

Викладення основних результатів дослідження. У довідковій літературі поняття «умова» має декілька тлумачень. Зокрема, в тлумачному словнику воно визначається і як «взаємна усна чи письмова домовленість про що-небудь», і як «вимога, пропозиція, які висуваються однією із сторін, що домовляються про що-небудь», і як «необхідна обставина, яка робить можливим здійснення, створення, утворення чого-небудь або сприяє чомусь», і як «обставини, особливості реальної дійсності, за яких відбувається або здійснюється що-небудь», і як «правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь», і як «сукупність положень, що лежать в основі чого-небудь» [0, с. 141–142]. У філософському словнику «умова» розглядається як філософська категорія, що виражає відношення предмета до об'єктів, без яких він існувати не може, а також як обставина, від якої щось залежить [0, с. 327].

Як похідний від поняття «умова» термін «педагогічні умови» також не має однозначного трактування. У науково-педагогічних джерелах поняття «педагогічні умови» розглядається в різних аспектах: філософському, дидактичному та виховному, що дозволяє визначити педагогічні умови як одну із сторін закономірностей виховного (освітнього, навчального) процесу, що зумовлює його успішність (ефективність, результативність).

Загалом вчені-дослідники визначають організаційно-педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей, що забезпечують успішне вирішення поставлених завдань (табл.).

Таблиця

Поняття «педагогічні умови» у науково-педагогічних дослідженнях

Аспект вивчення у наукових дослідженнях	Сутність
Філософський	Те, від чого залежить дещо інше (зумовлене), суттєвий компонент комплексу об'єктів, за наявності якого за необхідністю слід здійснювати певне явище
Дидактичний	Сукупність факторів, компонентів навчального процесу, що забезпечують успішність навчання
Виховний	Середовище, у якому протікають ті чи інші педагогічні процеси

Загальною рисою усіх визначень цього поняття є направленість умов на вдосконалення взаємодії учасників педагогічного процесу у процесі вирішення конкретних завдань. Організаційно-педагогічні умови є різновидом педагогічних умов, які залежать від особливостей організації навчально-виховного процесу. Крім того, організаційно-педагогічні умови відображають функціональну залежність суттєвих компонентів педагогічного явища від комплексу об'єктів (речей, їх станів, процесів, взаємодій) у різних проявах. Механізми педагогічної організації, які покладено в основу забезпечення організаційно-педагогічних умов, охоплюють усі рівні й сфери взаємодії між викладачами, студентами та іншими суб'єктами освітнього процесу, виконують інтегральну функцію.

Отже, організаційно-педагогічні умови визначимо як сукупність факторів, що забезпечують організацію, регулювання, взаємодію об'єктів і явищ педагогічного процесу для досягнення поставленої мети. Тому гіпотезою нашого дослідження є припущення, що ефективність формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності може підвищитися при реалізації певних організаційно-педагогічних умов.

В сучасній психолого-педагогічній науці готовність до того чи іншого видів діяльності, здебільшого, трактується як цілеспрямоване вираження особистості, що вміщує її погляди, ставлення, мотиви, почуття, інтелектуальні якості, знання, навички та вміння. Причому, така якість особистості формується і розвивається під час професійної, психологічної, моральної та фізичної підготовки і є результатом цілеспрямованого всебічного розвитку майбутнього фахівця за рахунок вимог, які обумовлені особливостями професійної діяльності.

У нашому дослідженні готовність до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності не прирівнюється лише до наявності певних знань, умінь або якостей особистості. Ми розглядаємо це поняття значно ширше: з одного боку, воно містить у собі усвідомлене розуміння ролі здоров'я під час професійної діяльності, налаштованість на застосування студентами знань, умінь і навичок для реалізації здорового способу життя; з другого боку – практичні вміння реалізації застосування здоров'язбереження у професійному середовищі; з третього – актуалізація готовності до практичної дії. Цедозволяє розглядати поняття «готовність» як інтегрованого та комплексного у контексті здоров'язбереження.

Отже, беручи до уваги специфіку здоров'язбереження, ми розуміємо поняття інтегрованої готовності майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності, як складову професійної компетентності, складне особистісне новоутворення, що поєднує наявність належних компетенцій для майбутньої професійної діяльності, спрямованих на збереження, зміцнення, відновлення власного здоров'я, засноване на основі усвідомлення студентом особистої відповідальності щодо здоров'язбереження, для повноцінної професійної та життєвої самореалізації.

У сучасних наукових дослідженнях, що стосуються проблеми покращення здоров'я дітей і молоді, в особливій мірі акцентується увага на необхідності побудови навчально-виховного процесу, спрямованого на формування здорового способу життя, здоров'язберувальних навичок, умінь і здоров'язберігаючої компетентності, виховання культури здоров'я. Значна частина

науковців у тій чи іншій мірі у своїх дослідженнях розкривають особливості окреслених педагогічних умов.

Детальний аналіз теоретичних джерел з проблеми формування готовності майбутніх фахівців до здоров'язбереження та результати констатувального експерименту допомогли нам визначити організаційно-педагогічні умови формування готовності майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження у професійній діяльності. Педагогічні умови визначалися таким чином, щоб вони за змістом відповідали кожному компоненту готовності до здоров'язбереження. На нашу думку, для оптимального формування готовності до особистого здоров'язбереження у студентів (майбутніх авіадиспетчерів) важливо забезпечити достатній рівень розвитку цих компонентів. Зазначимо що усі ці компоненти взаємопов'язані та мають тенденцію до взаємопроникнення. Від того, як здійснюються і розвиваються ці зв'язки, залежить якісна своєрідність прояву і розвитку системних компонентів готовності. Так, організаційно-педагогічною умовою формування мотиваційного компоненту готовності майбутнього авіадиспетчера до особистого здоров'язбереження ми визначаємо формування внутрішньої мотивації на здоров'язбереження шляхом створення сприятливого освітньо-виховного середовища. Характерними ознаками цієї педагогічної умови є:

- урахування особистісного потенціалу, інтересів та уподобань студентів, що обумовлює відмову від жорсткої регламентації занять з дисципліни «Фізичне виховання». Це спонукає об'єктивно оцінювати ситуацію щодо уподобань студентів до окремих видів спорту, комплексів вправ для забезпечення оптимального навчально-виховного процесу;

- визначення для студентів особистого здоров'язбереження як пріоритетної мети у перспективі майбутньої професійної діяльності. Формування ціннісного відношення до здоров'я у студентів–майбутніх авіадиспетчерів з урахуванням вимог до стану здоров'я та фізичної підготовленості з боку зазначеної професійної діяльності, турбота про здоров'я як необхідний фактор людського життя, професійної діяльності та професійного довголіття авіафахівця що є основою здоров'язбережувальної компетенції;

- оновлення та покращення матеріально-технічної бази для занять з фізичного виховання та спорту у відповідності із сучасними світовими тенденціями і напрямками та максимально ефективного використання вже існуючих засобів фізичного виховання;

- проведення активної агітаційно-роз'яснювальної та інформаційної діяльності в напрямі заохочення студентів до особистого здоров'язбереження. Ця ознака передбачає цілий комплекс заходів спрямованих на досягнення поставленої мети, а саме: активний обмін новою інформацією та сучасними розробками з проблем здоров'я; випуск і трансляція кліпів про напрями фізкультурно-оздоровчої роботи, яка проводиться в університеті, та способи здоров'язбереження студентів;

- стимулювання найактивніших представників студентства та формування у них позитивної мотивації. Стимулювання передбачає фінансування поїздок на Всеукраїнські та міжнародні конференції, спортивні змагання різного рівня та нарахування цим студентам додаткових балів до заліку з дисципліни «Фізичне виховання»;

Організаційно-педагогічною умовою формування когнітивного компоненту готовності майбутнього авіадиспетчера до особистого здоров'язбереження визначаємо оптимальне планування структури та змісту занять з фізичного виховання шляхом забезпечення єдності теоретичної та практичної фізичної підготовки для формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх авіадиспетчерів. Ознаками зазначеної педагогічної умови є:

- застосування традиційних та інноваційних методів навчання (високий рівень компетентності викладачів, творча атмосфера та креативний стиль викладання);

- усвідомлення значущості теоретичних знань про здоров'я людини з майбутнім їх застосуванням в практичній діяльності. Студенти-майбутні авіадиспетчери мають знати: оптимальну для свого віку, статі та зросту масу тіла; показники частоти серцевих скорочень та артеріального тиску при різних функціональних станах; показники власної життєвої ємкості легень і способи її збільшення, перші ознаки втоми та перевтоми при фізичному та психологічному навантаженні; способи профілактики травматизму при заняттях фізичною культурою та спортом; коливання працездатності людини (циркадний біоритм), дотримання санітарно-гігієнічних норм до, під час та після занять фізичною культурою та спортом, норми та правила здорового способу життя; володіти прийомами самовідновлення після перевантажень, прийомами психічної саморегуляції і нормалізації рівня працездатності, усунення наслідків професійного стомлення; попередження можливих особистісних деформацій у своїй професії;

– у процесі занять з «Фізичного виховання» у студентів є можливість здійснити інтеграцію знань з анатомії, гігієни, валеології безпосередньо в практичній фізкультурно-оздоровчій і професійно-прикладній діяльності, що забезпечить формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх авіадиспетчерів і сприятиме покращенню засвоєння, розвитку і передачі знань з питань і способів збереження та зміцнення здоров'я;

– формування знань та інтелектуальних здібностей, що характеризують ерудицію студента і його здатність до творчої діяльності у галузі фізичної культури та спорту, знання основних засобів і методів оздоровлення. Майбутні авіафахівці мають володіти знаннями з наступних методів оздоровлення: загартування (прийом повітряних, сонячних і водних процедур); раціональне, збалансоване та повноцінне харчування; знання методики самостійних занять фізичними вправами.

Організаційно-педагогічною умовою формування діяльнісного компоненту є організація здоров'язбережувальної самостійної роботи студентів майбутніх авіадиспетчерів. Ознаками цієї педагогічної умови є:

– фізична досконалість – як життєздатність студента в цілому, що визначає стан його загальної працездатності, активності в навчальній і побутовій діяльності та забезпечує професійно-прикладну фізичну підготовленість. Фізична досконалість – одна із закономірних особливостей всебічно і гармонійно розвиненої особистості;

– дотримання режиму праці та відпочинку, як необхідна умова підвищення продуктивності навчання майбутніх авіафахівців;

– залучення студентів майбутніх авіадиспетчерів до здоров'язбереження та спонукання їх до максимального використання теоретичних знань і підготовки в повсякденній практичній діяльності. Це дасть можливість сформувати необхідні здоров'язберігаючі вміння і навички, та сприятиме позитивному ставленню до цієї діяльності. Загалом здоров'язбережувальна спрямованість передбачає, у професійному контексті, профілактику професійних захворювань та озброєння знаннями щодо здоров'язбереження, уміннями та навичками, оперування якими допомагає підтримувати здоров'я на належному рівні;

– постійне підтримування фізичного та психологічного стану;

– дотримання норм здорового способу життя, виключення саморуйнівних стратегій поведінки;

– використовуючи надбання сучасної фізичної культури та спорту фізично самовдосконалюватися, дозувати навантаження, уникати систематичної перевантаженості, розвивати власну стресовитривалість та зберігати трудову активність в екстремальних ситуаціях.

Педагогічною умовою формування рефлексивного компоненту готовності студентів до особистого здоров'язбереження є визначення індивідуальних навчальних траєкторій з урахуванням індивідуальних потреб, здатностей та можливостей майбутніх авіадиспетчерів, з урахуванням антропологічних і психофізіологічних особливостей майбутньої професійної діяльності. Ця педагогічна умова має такі ознаки:

– самооцінка власних психологічних, фізичних, професійних і особистісних можливостей, свого потенціалу.

– розвиток навичок самодіагностики, самоаналізу, самокорекції, визначення траєкторії саморозвитку і самонавчання.

– творче застосування засобів і методів фізичної культури для соціальної і професійної адаптації.

Висновки. Ефективність формування готовності студентів майбутніх авіадиспетчерів до особистого здоров'язбереження в процесі вивчення дисципліни «Фізичне виховання» визначається, на нашу думку, такими педагогічними умовами: формування внутрішньої мотивації на здоров'язбереження шляхом створення сприятливого освітньо-виховного середовища; оптимальне планування структури та змісту занять з фізичного виховання шляхом забезпечення єдності теоретичної та практичної фізичної підготовки для формування здоров'язберігаючої компетентності майбутніх авіадиспетчерів; організація здоров'язбережувальної самостійної роботи студентів майбутніх авіадиспетчерів; визначення індивідуальних навчальних траєкторій з урахуванням індивідуальних потреб, здатностей та можливостей студентів майбутніх авіадиспетчерів, з урахуванням антропологічних і психофізіологічних особливостей майбутньої професійної діяльності

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 / Наталія Андріївна Башавець. – Одеса, 2012. – 557 с.

2. *Завидівська Н. Н.* Професійно-прикладні основи формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів економічного профілю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Н. Н. Завидівська. – К., 2002. – 20 с.

3. *Зинченко Т. В.* Здоровьесберегающее профессиональное образование в ВУЗах государственной противопожарной службы МЧС России : автореф. канд. пед. наук 13.00.08 / Зинченко Татьяна Васильевна. – СПб, 2012. – 21 с.

4. *Зданюк В. В.* Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / В.В.Зданюк. – Херсон, 2006. – 225 с.

5. *Палічук Ю. І.* Педагогічні здоров'язбережувальні технології в системі підготовки фахівців економічного профілю : автореф. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Палічук Юрій Іванович. – Тернопіль, 2011. – 23 с.

6. *Скачков Е. Б.* Формирование физической культуры профессиональной компетентности будущих морских специалистов в профориентированном комплексе «морской лицей – морской вуз» : автореф. ... кандидата пед. наук : 13.00.08 / Скачков Евгений Борисович. – Калининград, 2011. – 27 с.

7. *Усачев В. А.* Формирование готовности студентов учреждений среднего профессионального образования к сохранению и укреплению здоровья : автореф. ... канд. пед. наук 13.00.01 / Усачев Василий Анатольевич. – Кемерово, 2012. – 22 с.

8. Словник української мови : в 11 т. Т. 10. – К. : Наукова думка, 1979. – 688 с.

9. Философский словарь / под ред. И. Т. Фролова. – 6-е изд., перераб. и доп. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.

C. В. Оржева

ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ГОТОВНОСТИ СТУДЕНТОВ– БУДУЩИХ АВИАДИСПЕТЧЕРОВ К ЛИЧНОМУ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕЖЕНИЮ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме. В статье определены педагогические условия формирования готовности студентов–будущих авиадиспетчеров к личному здоровьесбережению в профессиональной деятельности, которые по своему содержанию соответствуют мотивационному, когнитивному, деятельностному и рефлексивному компонентам готовности к личному здоровьесбережению. Обозначены и детализированы характерные признаки педагогических условий. Установлено, что учет и реализация указанных педагогических условий в учебно-воспитательном процессе высшего авиационного учебного заведения обеспечит эффективную деятельность будущего авиаспециалиста на пути к формированию готовности к личному здоровьесбережению.

Ключевые слова: педагогические условия, готовность к личному здоровьесбережению, будущие авиадиспетчеры.

S. Orgieieva.

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF STUDENTS' READINESS FOR FUTURE AIR TRAFFIC CONTROLLERS TO PERSONAL HEALTH CARES IN PROFESSIONAL ACTIVITIES

Summary. In the work by pedagogical conditions of students' readiness for future air traffic controllers to personal health cares professional activities in content correspond motivational, cognitive, active and reflective components to health cares personal preparedness. These detailed and characteristic features of each educational conditions. Established that the consideration and implementation of these educational conditions in the educational process of higher aviation educational institution will ensure efficient operation of the future Aviation specialist towards the formation of students' readiness for personal health cares.

Keywords: pedagogical conditions, personal commitment to health cares, future air traffic controllers.